

KÖZLEMÉNYEK

A müncheni clm. 15.733 jelzetű Livius-kódex problémája. A müncheni Bayerische Staatsbibliothek hatalmas kódexgyűjteményében számos olyan darab található, amely Magyarországról került oda. Vannak nemcsak korvinák, hanem egyebek mellett olyanok is, amelyek egykor Zrednai Vitéz János tulajdonában voltak. Ezek a Mátyás királytól sokáig nagyon pártolt, de utóbb a királyhoz hűtlenné vált és Mátyás ellenségéhez, a császárhoz pártolt Beckensloer püspök által kerültek Salzburgba, majd onnan Münchenbe.¹

A nem kevesebb mint hét Vitéz-kódex közt van három Livius: *Ab urbe condita* (clm. 15.731), *De secundo bello Punico* (clm. 15.732) és *De bello Macedonico* (clm. 15.733).² Ezek közül az első kettőben ott található a *possessor* Vitéz János címere, tehát a tulajdonos nem kétes. Problematikusabb azonban a harmadik kötet. Ennek első lapján, az első lap alján ugyanis a *possessor*-címerpajzs üres. Az üres címerpajzstól címertanilag jobbra, a lapszélkereten Vitéz érseki címere, a címertanilag bal oldalon pedig Janus Pannoniusnak püspöki pecsétjén használt címere látható.³

Hogy a kódexnek kapcsolata van Vitéz Jánossal, azt az ő címere bizonyítja. De miért nem *possessor*-címerként és miért maradt üres a *possessor*-címerpajzs?

A kódex keletkezési ideje elég szűk kereten belül datálható. 1465 előtt nem készülhetett, mert Vitéz érseki címere van ott. A magyarázatot tehát az 1465 és 1471 közti eseményekben kell keresnünk. Tudjuk, hogy Vitéz nem sokkal érsekké történt kinevezetése után élesen szembefordult Mátyás királlyal, sőt – más összeesküvőkkel együtt a magyar trónra a lengyel király fiát hívta meg, aki trónigényét arra a téves megállapításra alapozta, hogy a magyar király csak királyi elődöktől származhat, tehát Mátyás megválasztása törvénytelen volt, és ő a törvényes jogosult mint Albert király leányági leszármazottja. Hadaival meg is indult Magyarország ellen, hogy jogigényét ott érvényesítse. Mátyás azonban idejében értesülvén az összeesküvésről, meghíúsította ezt a vállalkozást, és Vitézt is fogságra vetette, Janus Pannonius pedig menekülése közben meghalt.

Ami a kódex problémáját illeti, éppen a címerek kínálják a megoldást. Az üres címerpajzs fölött egy idősebb nő és egy férfi koronát tart. Alája, a címerpajzsra nyilvánvalóan a jövődő király címerét szánták, de erről még nem tudhatták, milyen lesz. Az üres címerpajzs, a Vitéz- és Janus-címer tehát azt a megoldást javasolják, mivel Vitéz számára már éppen elkészülőben volt Firenzében a harmadik Livius-kódex s annak még *possessor*-címere nem készült el (tudvalevő, hogy az óvatos olaszok akkor

¹ CSAPODI Csaba–CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Bibliotheca Hungarica. II.* Bp. 1993. 60–67.

² CSAPODI–GÁRDONYI, Klára: *Die Bibliothek des Johannes Vitéz.* Bp. 1984. 115–116.

³ Uo. 47–49. t. – CSAPODI Csaba: *Janus Pannonius kódexei és címerhasználatának kérdése.*
= MKSz 2003. 2. sz. 205.

festették be ezt, amikor a kódex már ki volt fizetve,⁴ Vitéz arra gondolt, hogy ezt a Livius-kódexet ajándékkul fogja adni az új királynak, nyomatékozva a maga és Janus érdemeit.

Erre az ajándékozásra természetesen nem kerülhetett sor, hanem a kódex – szomorú emlékeként a félresikerült vállalkozásnak –, Vitéz birtokában maradt s az ő halála után vitte magával egyéb Vitéz-kódexekkel együtt Beckensloer Salzburgba, és került onnan Münchenbe.

CSAPODI CSABA

A Florus Hungaricus egy washingtoni példányáról. Mint arról már több ízben írtam, az 1663–65 közötti másfél-két év az angliai Zrínyi-kultusz szinte példátlan feljutását jelentette: a török háborúval, illetve benne a Zrínyi testvérek szerepével nem kevesebb, mint húsz angol kiadvány foglalkozott hosszabb-rövidebb formában.¹ 1664 márciusában megjelent O. C. kompilációja, *The conduct and character of Count Nicholas Serini...* ahol Zrínyi Miklós Tamerlán (Timur Lenk) és Szkander bég mellett a legnagyobb törökverő hősként van leírva,² és 1663 őszétől 1664 végéig a Henry Marsh nevével jegyzett, a török háborúkkal foglalkozó legnépszerűbb mű, *A New Survey of the Turkish Empire* számos kiadása. A Marsh-féle történeti összefoglalás kiadási történetét már részletesen ismertettem egy dolgozatban,³ most csak annyit kell elmondani róla röviden, hogy az első két, 1663-as kiadás után 1664 januárjában megjelent *The Second Part of the New Survey...* amit néhány hónappal később egy Samuel Bolton részére nyomott újabb, de már újra teljes címet-cserélt kiadás, *A New Survey of the Turkish Empire, History and Government Completed* követ. A Bolton-féle és az utolsó, John Williams részére nyomott török történet-kiadás ikonográfiailag meglehetősen újat hoz: ezúttal Zrínyi Miklós John Chantry által készített, erősen stilizált páncélinges arcképe uralja a címlap melletti oldalt, amelynek alján egy kis Timur Lenk- illetve Szkander bég-portré, tetején pedig egy-egy picike kép a német császárt, illetve francia királyt ábrázolja. A kép jobb oldalán egy szakállas, ótestamentumi profétára emlékeztető szellem (aki a szigeti hős, Zrínyi Miklós szelleme akar lenni) emel magasba egy fáklját és szájából az „Avenge thy country and my Blood” (Bosszúld meg hazádat s véremet) felirat kígyózik elő. Maga Zrínyi bal kezét kardja markolatán nyugtatja, jobb kezében pedig valamilyen pálcát tart; a kép tetején pedig lendületes csatajelenet látható.

Ezzel a két kiadvánnyal ér tetőpontjára az angliai Zrínyi-kultusz. De a török történetekkel párhuzamosan nő az angolok érdeklődése a magyar történelem iránt, hiszen a háborúk színtere Magyarország. Ezt 1663 előtt csak részben tudják kielégíteni a nagy angol kozmográfiák és áttekintések, amelyek közül például Peter Heylyn *Cosmographie* c. műve 1652-ben és 1657-ben is megjelent.

⁴ Ezért nem lehet ma már megállapítani, hogy melyek voltak a Firenzében Mátyás király számára készült, de az ő életében Magyarországra nem került kódexek. Ezek különböző, más tulajdonosok birtokába kerültek. (CSAPODI Csaba: *Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára.* = MKsz 1961. 399–421., és ua. önállóan: Bp. 1961. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei 24./

¹ ItK 1999. 5–6. sz. 598. valamint GÖMÖRI György: *A bujdosó Balassitól a meggyászolt Zrínyi Miklósig.* Bp., Argumentum, 1999. 212.

² Új hasonmás-kiadása, magyar fordítással az *Angol életrajz Zrínyi Miklósról.* Szerk. KOVÁCS Sándor Iván. Bp. 1987.

³ GÖMÖRI György: *Adalékok az 1663-64 évi angliai Zrínyi-kultusz történetéhez.* In: Gömöri: *i. m.* 210–228.